

Ομιλία εκπροσώπου της ΑΘΠ του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου,

Πανοσιολογιώτατου Αρχιμανδρίτη κ. Ισίδωρου Κάτσου

[Αξιότιμη κυρία εκπρόσωπε της Ελληνικής Κυβερνήσεως]

[Θεοφιλέστατε εκπρόσωπε του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος]

[Πανοσιολογιώτατε εκπρόσωπε του Μακαριωτάτου Πατριάρχου Αντιοχείας]

[Αξιότιμε κ. Πρόεδρε του Ινστιτούτου Εξωτερικών Υποθέσεων]

[Εξοχότατοι]

[Εκλεκτό ακροατήριο]

Χριστός Ανέστη!

εκ μέρους της ΑΘΠ του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διοργανωτές του Ε' Διεθνούς Συνεδρίου Θρησκευτικής Διπλωματίας για την ευγενική τους πρόσκληση και να τους συγχαρώ για την εξαιρετικά επίκαιρη και σημαντική αυτή εκδήλωση. Αποτελεί κοινή ελπίδα όλων μας σήμερα, εδώ, ότι η επιλογή του θέματος «Οι Χριστιανοί της Συρίας: Εξελίξεις και Προοπτικές» και οι συζητήσεις που θα διεξαχθούν θα συνεισφέρουν στην αναζήτηση εκείνης της θεόδοτης πορείας που θα επιφέρει την εγκαθίδρυση της πολυπόθητης ειρήνης στο λίκνο του Χριστιανισμού. Διότι ήταν εκεί, στην Αντιόχεια της Συρίας, όπου οι μαθητές του Ιησού ονομάστηκαν για πρώτη φορά «χριστιανοί».

Τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους, ο Οικουμενικός Πατριάρχης και οι Αρχιερείς-μέλη της Αγίας και Ιεράς αυτού Συνόδου, με αφορμή τα τραγικά γεγονότα βίας στη Συρία και την κοινή έκκληση που απηύθυναν ο Πατριάρχης Αντιοχείας και δύο Προκαθήμενοι εκ των εν Συρία λοιπών Χριστιανικών Εκκλησιών, εξέφρασαν, με επιστολή τους, προς τον Μακαριώτατο Πατριάρχη Αντιοχείας κ. Ιωάννη την ομόθυμη συμπαράσταση και αδελφική στήριξη του Οικουμενικού Θρόνου προς εκείνον, την περί αυτόν Ιεραρχία και το πλήρωμα της παλαιφάτου Εκκλησίας του, καθώς και προς όλους τους χριστιανούς της Συρίας.

Στην επιστολή αυτή εκφράζεται η ευχή να σταματήσει αμέσως κάθε πράξη βίας και αιματοχυσίας στην πολύπαθη Συρία, να διαφυλαχθεί η κοινωνική ειρήνη, να προστατευθούν οι άμαχοι πολίτες, καθώς και τα μέλη όλων των θρησκευτικών και εθνοτικών κοινοτήτων. Αξίζει να φέρουμε στη μνήμη μας τα ίδια τα λόγια του Οικουμενικού Πατριάρχου, καθώς δίνουν το στίγμα του ενδιαφέροντος του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τους χειμαζόμενους Χριστιανικούς πληθυσμούς της Συρίας, που ανήκουν παραδοσιακά στο

πεδίο ποιμαντορικής ευθύνης του παλαιφάτου αδελφού Πατριαρχείου Αντιοχείας. Σημειώνει, μεταξύ άλλων, ο Παναγιώτατος:

“Αι λυπηρόταται απώλειαι ανθρωπίνων υπάρξεων, αι ωρότητες, αι βίαιαι διώξεις εις βάρος του χριστιανικού πληθυσμού, ως και ετέρων θρησκευτικών και εθνοτικών μειονοτήτων, μαρτυρούν το αδιέξοδον εις ο περιέρχονται πρόσωπα και λαοί, όταν δεν επικρατή η ειρήνη και η δικαιοσύνη. ... παρακολουθώντας μετά συνοχής καρδίας τα τεκταινόμενα εν Συρία, και εν φιλαδέλφοις και συμπαραστατικοίς αισθήμασι διατελούντες προς την Υμετέραν περισπούδαστον ημίν Μακαριότητα, εκφράζομεν συνοδική αποφάσει την βαθυτάτην συμπάθειαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της ημετέρας Μετριότητος, μεταφέροντες Υμίν το διαρκές βίωμα της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας, όπερ είναι και Υμέτερον βίωμα: «μη δειλιάτω Υμών η καρδιά, μηδέ ταρασσέσθω» (πρβλ. Ιωάν. ιδ΄, 27-28), διότι ο καλέσας Υμάς επί την κλήσιν ταύτην «νενίκηκε τον κόσμον» (πρβλ. ο.π. ις΄, 33).

Εν τούτω τω πνεύματι, προετρέψαμεν κλήρον και λαόν εις όλας τας ανά την υφήλιον Επαρχίας του Πανσέπτου Οικουμενικού Θρόνου, όπως εντεινώνσι τας προσευχάς αυτών προς τον Άρχοντα της Ειρήνης και Θεόν της Αγάπης ίνα προστατεύση τους Χριστιανούς αδελφούς ημών και εν γένει τον άμαχον πληθυσμόν της Συρίας. Εν ταυτώ, εξεφράσαμεν την ευχήν όπως η ηγεσία της χώρας παρέμβη διά την αποτροπήν περαιτέρω αιματοχυσίας και διά την προστασίαν των μελών όλων των εκείσε κοινοτήτων.”

Αξιζει εν προκειμένω να σημειωθεί ότι ο Παναγιώτατος, ο οποίος πάντοτε και με κάθε ευκαιρία εκφράζει το ανύστακτο ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τους Χριστιανούς της Μέσης Ανατολής, είχε θέσει το θέμα της καταστάσεως των Χριστιανών της Συρίας κατά την συνάντηση που είχε, τον Δεκέμβριο του 2024, με τον Εξοχ. Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας κ. Recep Tayyip Erdoğan. Στη συνάντηση εκείνη, ο Παναγιώτατος είχε ζητήσει από τον κ. Πρόεδρο να ασκήσει όλη την επιρροή του για να προστατευθεί η ζωή και η ασφάλεια των Χριστιανών και όλων των μειονοτήτων της Συρίας, αναφερθείς και στους στενούς ιστορικούς δεσμούς μεταξύ Οικουμενικού Πατριαρχείου και Πατριαρχείου Αντιοχείας.¹

Οι ως άνω πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριάρχου δικαιολογούν πλήρως τη οξυδερκή παρατήρηση του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος στη μεταξύ τους συνάντηση τον μακρινό Ιούνιο του 2014. «Δεν είστε μόνον ο ‘πράσινος’ Πατριάρχης», είχε τότε παρατηρήσει ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος: «είστε ο Πατριάρχης της αγάπης και της αλληλεγγύης».²

Πράγματι! Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εκφράζοντας το πνεύμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας στο σύνολό της, ποτέ δεν υπήρξε αποκομμένο από τον κόσμο ή αδιάφορο απέναντι στην ιστορία και τον πολιτισμό. Η κεντρική θέση της θείας λατρείας και του μοναχισμού, καθώς

¹ Βλ. Οικουμενικό Πατριαρχείο, «Ο Παναγιώτατος και το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο πλευρό του Πατριαρχείου Αντιοχείας», Οικουμενικό Πατριαρχείο (11 Μαρτίου 2025), διαθέσιμο στο: <https://ec-patr.org/o-panagiotatos-kai-to-oikoumeniko-patr/> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

² Βλ. «Συνάντηση Βαρθολομαίου-Ιερώνυμου στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών» (18 Ιουνίου 2024), *Λαμιακός Τύπος* (19 Ιουνίου 2014), 10, διαθέσιμο στο: <https://www.lamiakos-typos.gr/sites/default/files/field/file/newspaper/20140619-1403118726-319628439.pdf> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

και ο εσχατολογικός προσανατολισμός του Ορθοδόξου βιώματος, όχι μόνο δεν γέννησαν εσωστρέφεια και κλειστότητα, αλλά υπήρξαν πηγή ανοικτότητας, αγαθής μαρτυρίας στον κόσμο, φιλανθρωπίας, κοινωνικής ευαισθησίας, και αλληλεγγύης — των αναγκαίων δηλαδή συστατικών της ειρήνης. Το ενδιαφέρον της Εκκλησίας για τον κόσμο αποτελεί προέκταση της ίδιας της αλήθειας της – της ζωής της· είναι διάσταση και έκφραση της ευχαριστιακής πραγματώσεώς της. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής της πορείας, η Εκκλησία στάθηκε στο πλευρό των διωκομένων, των προσφύγων, των φτωχών, των ενδεών, των «κοπιώντων και πεφορτισμένων», χωρίς να περιορίζεται σε περιστασιακή στήριξη προς τους πάσχοντες, αλλά με οργανωμένη και πολυεπίπεδη κοινωνική δράση, ασκώντας κριτική στην αδικία και την εκμετάλλευση.³ Εξ ου η διεισδυτική ματιά του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών, ο οποίος διείδε στον «Πατριάρχη της αλληλεγγύης» να υποστασιάζεται το γνήσιο πνεύμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου μες στους αιώνες, το οποίο σε σύγχρονη γλώσσα εκφράζεται μέσα από το τρίπτυχο «ανθρώπινα δικαιώματα – ειρήνη – αλληλεγγύη», ως τρεις άξονες Ορθόδοξης μαρτυρίας και βιώματος αναπόσπαστα συνδεδεμένους μεταξύ τους. Τους τρεις αυτούς άξονες θα αναλύσω στη συνέχεια αρυόμενος από τους λόγους και το πνεύμα του ίδιου του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου.

*

Άξονας πρώτος: Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατανοούνται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως σύγχρονες εκφράσεις των διαχρονικών και πανανθρώπινων αιτημάτων για ελευθερία, ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη μεταξύ όλων των ανθρώπων, ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, θρησκευτικής συνείδησης ή εθνοτικής καταγωγής, κατά τον Παύλειο λόγο στην Προς Γαλάτας επιστολή: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3:28). Τα αιτήματα γενικής ελευθερίας, καθολικής ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης συνιστούν επομένως τις αναγκαίες και ικανές συνθήκες ευημερίας κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Το κρίσιμο, εν προκειμένω, είναι πώς κατανοείται το περιεχόμενο της ελευθερίας, της ισότητας και της δικαιοσύνης—κάτι στο οποίο συνίσταται και η ιδιαίτερη συμβολή του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου στη συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁴

Ειδικότερα, όπως είναι γνωστό στους μελετητές, στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν υπάρχει ενιαία αντίληψη και αξιολόγηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ένας σχετικός βαθμός συμφωνίας εντοπίζεται κυρίως στη θετική προσέγγιση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Είναι βέβαιο ότι μια συνολικά απορριπτική στάση απέναντι στα δικαιώματα του ανθρώπου και η αντίληψή τους ως άμεσης απειλής για την ταυτότητα της Ορθοδοξίας οφείλονται σε παρερμηνεία, τόσο των ίδιων των δικαιωμάτων όσο και του Ορθοδόξου ήθους.

³ Βλ. Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης, «Τὸ τρίπτυχο τῆς ἐλευθερίας: Οἰκολογία – Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου – Εἰρήνη. Ὁρθόδοξος προσέγγισις», Πανεπιστήμιο Στρασβούργου (27 Ἰανουαρίου 2025), διαθέσιμο στο: <https://ec-patr.org/category/eggrafa-docs/eggrafa-omilies-k/> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025), 3.

⁴ Βλ. για ὅσα ἀκολουθοῦν: Βαρθολομαίος, Οἰκουμενικός Πατριάρχης, «Εἰρήνη ἐν ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ», *Ἀρχεῖο Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, 11-14 καὶ Βαρθολομαίος, Οἰκουμενικός Πατριάρχης, «Τὸ τρίπτυχο τῆς ἐλευθερίας: Οἰκολογία – Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου – Εἰρήνη. Ὁρθόδοξος προσέγγισις», ὅπ., 10-14.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρεί ότι ο διάλογος με τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο αγώνας για την προστασία τους πρέπει να αποτελούν ουσιώδη διάσταση της Ορθόδοξης μαρτυρίας στον σύγχρονο κόσμο. Απορρίπτει επομένως emphaticά τη θέση του Samuel Huntington και όσων την ακολουθούν, ότι δήθεν η Ορθοδοξία είναι ασυμβίβαστη με τα ανθρώπινα δικαιώματα και με τις αρχές της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού.

Η αλήθεια είναι ότι η Ορθοδοξία τονίζει με έμφαση το κοινωνικό περιεχόμενο της ελευθερίας και την αξία των κοινωνικών δικαιωμάτων, χωρίς να παραγνωρίζει τον ρόλο των ατομικών δικαιωμάτων. Τα τελευταία, άλλωστε, αδικώς χαρακτηρίζονται από ορισμένους στοχαστές ως εγγενώς συνδεδεμένα με τον ατομοκεντρισμό και τον δικαιωματισμό.

Δυστυχώς, οι μη χριστιανικές θρησκείες χαρακτηρίζουν με μεγάλη ευκολία τα ανθρώπινα δικαιώματα ως «δυτικό ιδεολόγημα», ως έκφραση αποκλειστικά χριστιανικών αξιών, ως σύμβολο του δυτικού ατομοκεντρισμού και της εκκοσμίκευσης του διαφωτισμού, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για έναν «δούρειο ίππο της Δύσης» με στόχο τη διάβρωση των κοινοτικών παραδόσεων των μη Δυτικών λαών.

Ωστόσο, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν αποτελούν απειλή για την ιδιαίτερη ταυτότητα των θρησκειών και των πολιτισμών, ούτε εκφράζουν κάποια «τυραννία του γενικού». Αντιθέτως, εξασφαλίζουν τις βασικές προϋποθέσεις για την ελεύθερη πολιτισμική έκφραση και την ειρηνική συνύπαρξη των διαφορετικών επιλογών τρόπου βίου, είτε πρόκειται για την πολιτική είτε για τη θρησκεία είτε για οποιαδήποτε βιοθεωρία, στη βάση της αποδοχής κοινών αξιών. Γίνεται εμφανές ότι η σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κορυφώνεται σε περιόδους θρησκευτικών και πολιτικών διωγμών, πολεμικών συρράξεων, και γενικότερης διακινδύνευσης των θρησκευτικών και εθνοτικών κοινοτήτων. Εξ ου και η ιδιαίτερη αξία τους για τις εξελίξεις και τις προοπτικές των χριστιανικών και των εν γένει θρησκευτικών κοινοτήτων και μειονοτήτων της Συρίας.

Προσωπικά, ο Οικουμενικός Πατριάρχης τρέφει τη βεβαιότητα ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου —τα οποία, από τις κλασικές τους Διακηρύξεις κατά το δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα έως σήμερα— έχουν αποδειχθεί ως μία δυναμική πραγματικότητα, ικανή να ανταποκρίνεται σε νέες προκλήσεις, να αντιμετωπίζει νέες απειλές κατά της ελευθερίας και της δικαιοσύνης, και να προσφέρει κανονιστικές απαντήσεις στις αναδυόμενες κρίσεις— μπορούν και πρέπει να αποτελέσουν τώρα και στο μέλλον το θεμελιώδες εργαλείο για την πραγμάτωση και την προστασία της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στην περιοχή της Συρίας.

**

Άξονας δεύτερος: Ειρήνη

Αναφορικά με το ζήτημα της ειρήνης, ασκείται στις μέρες μας έντονη κριτική κατά των θρησκειών, επειδή, αντί να λειτουργούν ως δυνάμεις ειρηνοποιίας, συχνά τροφοδοτούν τον φανατισμό και τη βία.⁵ Φαίνεται μάλιστα αυτό να βιώνουμε σήμερα στο χώρο της Μέσης

⁵ Για όσα ακολουθούν βλ. Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης, «Τὸ τρίπτυχο τῆς ἐλευθερίας: Οἰκολογία – Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου – Εἰρήνη. Ὁρθόδοξος προσέγγισις», ὅπ., 14-16 και

Ανατολής. Διατυπώνεται ως εκ τούτου το ερώτημα κατά πόσον η ιστορία της ανθρωπότητας —με τις εκρήξεις θρησκευτικού φονταμενταλισμού, τους θρησκευτικούς πολέμους, την καταστροφή θρησκευτικών μνημείων στο όνομα διαφορετικών θρησκευτικών ταυτοτήτων και τους διωγμούς θρησκευτικών μειονοτήτων— μας επιτρέπει πράγματι να μιλάμε για τη θρησκεία ως ειρηνοποιό δύναμη.

Είναι γεγονός ότι οι θρησκείες παρέχουν ακόμη και σήμερα επιχειρήματα στους αρνητές της πίστεως και σε όσους ταυτίζουν τη θρησκεία αποκλειστικά με τις αρνητικές της εκφάνσεις. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, ωστόσο, εμμένει με ακλόνητη πεποίθηση στην άποψη ότι η ειρήνη των λαών και των πολιτισμών είναι ανέφικτη χωρίς την ειρήνη μεταξύ των θρησκειών και χωρίς την ευρύτερη συμβολή τους στον παγκόσμιο αγώνα για την ειρήνη. Σε πείσμα των καιρών πρεσβεύει ότι οι θρησκείες αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στη διαδικασία θεμελίωσης και διατήρησης της ειρήνης. Διότι ως γνήσιος μαθητής μένει πιστός στα λόγια του Διδασκάλου λίγο πριν τη Σταύρωση, που ηχούν το παντοτινά επίκαιρο μήνυμα, το ευαγγέλιο της ελπίδας: «Ειρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (Ιω. 14:27). Αλλά και πάλι μετά την Ανάσταση: «εἰρήνη ὑμῖν» (Ιω. 20:21 και 20:26). Με αυτό το σταυροαναστάσιμο θεολογικό και οντολογικό υπόβαθρο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο υποστηρίζει κάθε ειλικρινή πρωτοβουλία υπέρ της ειρήνης και της καταλλαγής και εργάζεται αδιαλείπτως για την ανάδειξη και την εφαρμογή του ειρηνευτικού ρόλου των θρησκειών.

Υπό την οπτική της χριστιανικής διδασκαλίας είναι απαράδεκτο οι θρησκείες να αναζωπυρώνουν τη φλόγα του μίσους και να ευλογούν τη βία. Η Εκκλησία οφείλει να αντιστέκεται σθεναρά απέναντι σε κάθε φαινόμενο θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και θρησκείογενούς βίας και να καταδικάζει ρητά τον φονταμενταλισμό ως «έκφραση νοσηρής θρησκευτικότητας».⁶ Επομένως η θρησκευτική βία και ο φονταμενταλισμός αποτελούν έκπτωση του αυθεντικού θρησκευτικού βιώματος και όχι σύμφυτο χαρακτηριστικό της γνήσιας πίστης, όπως εσφαλμένα ισχυρίζονται ορισμένοι επικριτές της θρησκείας.

Αντιθέτως, η αυθεντική πίστη στον Θεό αποτελεί τον αυστηρότερο κριτή του φονταμενταλισμού και του θρησκευτικού φανατισμού. Για το λόγο αυτό, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ομοθυμωμάς μαζί με τους λοιπούς Προκαθημένους των Ορθοδόξων Εκκλησιών και τους περί αυτών Ιεράρχες εξήραν στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδόξου Εκκλησίας στην Κρήτη το 2016 τόσο την αξία του ειλικρινούς διαθρησκειακού διαλόγου όσο και τη συμβολή του στην καλλιέργεια αμοιβαίας εμπιστοσύνης και στην προώθηση της ειρήνης και της καταλλαγής.⁷

Σημειώνει με νόημα ο Οικουμενικός Πατριάρχης σε πρόσφατη ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου:

Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης, «Ειρήνη ἐν ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ», *Αρχείο Οικουμενικού Πατριαρχείου*, 8-11.

⁶ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας του 2016, Εγκύκλιος §17, βλ. κείμενο σε: *Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, «Αρχική σελίδα», Holy and Great Council (2016), διαθέσιμο στο: https://www.holycouncil.org/home_el (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

⁷ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016, Εγκύκλιος §17, Μήνυμα §4, βλ. κείμενο ό.π.

«Αναμφιβόλως, αι θρησκείαι εμπεριέχουν αξιόλογον δυναμικόν ειρηνοποιΐας· υπάρχουν εις αυτάς κίνητρα και ωθήσεις όχι μόνον διά μίαν εσωτερικήν ειρήνην, αλλά και διά την υπέρβασιν της βίας εις την κοινωνίαν και διά τον αγώνα εγκαθιδρύσεως ειρήνης της δικαιοσύνης, σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρεπείας και διά την προστασίαν της δημιουργίας. Η Ορθόδοξος Εκκλησία προσεύχεται αδιαλείπτως υπέρ της ειρήνης της «υπερεχούσης πάντα νουν» (Φιλιπ. δ', 7), αλλά και «υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου», η οποία συνδέεται αρρήκτως με την δικαιοσύνην.

Ποτέ εις την ιστορίαν της ανθρωπότητας η ειρήνη δεν υπήρξεν αυτονόητος κατάστασις, αλλά ήτο πάντοτε κατάκτησις, αποτέλεσμα εμπνευσμένων πρωτοβουλιών, γενναιότητος και αυτοθυσίας, αντιστάσεως εις την βίαν και απορρίψεως του πολέμου ως μέσου λύσεως διαφορών, διαρκής αγών διά την δικαιοσύνην και την προστασίαν της ιερότητος του ανθρωπίνου προσώπου, διά την οικοδομήν του ανθρώπου, ο οποίος βλέπει εις τον συνάνθρωπόν του τον αδελφόν και όχι τον αντίπαλον, τον εχθρόν και επίβουλον. Η προσδοκία, η οποία εγεννήθη εις την εποχήν μας, ότι η ειρήνη και η δικαιοσύνη θα προκύψουν ως αυτονόητον αποτέλεσμα της αναπτύξεως της επιστήμης και της τεχνολογίας, της ανόδου του βιοτικού επιπέδου και της διαδικτυακής επικοινωνίας, διεψεύσθη από τας εξελίξεις. Δεν υπάρχουν αυτοματισμοί καθ' οδόν προς την ειρήνην.»⁸

Άξονας τρίτος: Αλληλεγγύη

Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ειρήνη είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με την αλληλεγγύη, ως τρίτο άξονα του Ορθοδόξου βιώματος.⁹ Η έννοια της αλληλεγγύης αποτελεί σύγχρονη έκφραση της πιο αρχέγονης Χριστιανικής ιδέας. Ότι δηλαδή η εντολή της αγάπης προς τον πλησίον ή η πρόσκληση του Χριστού, στην παραβολή του Καλού Σαμαρείτη, να γινόμαστε πλησίον για αυτόν που μας έχει ανάγκη, στοχεύει στην ενεργοποίηση ολόκληρης της ύπαρξής μας. Και πραγματικά: τα κοινωνικά προβλήματα και οι οικονομικές εξελίξεις αγγίζουν τον άνθρωπο στο βάθος της ύπαρξής του, ενώ ο διωγμός, η πείνα και η ένδεια μαστίζει πάντοτε, και ιδιαίτερα σήμερα, μεγάλη μερίδα συνανθρώπων μας.¹⁰ Γι αυτό και καθ' όλη την ιστορική της πορεία η Εκκλησία βρισκόταν στο πλευρό των πτωχών, των κατατρεγμένων και των ενδεών. Η φροντίδα για τους αδυνάτους και η έμπρακτη βοήθεια δεν περιοριζόταν στην περιστασιακή συμπαράσταση στον πάσχοντα πλησίον, αλλά είχε μεγαλύτερη ακτίνα δράσης. Περιελάμβανε οργανωμένη αγαθοεργία, πολυεπίπεδη φιλανθρωπική δράση και πολυάριθμες σχετικές εκκλησιαστικές δομές. Όπως έχει σημειωθεί:

⁸ Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης, «Τὸ τρίπτυχο τῆς ἐλευθερίας: Οἰκολογία – Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου – Εἰρήνη. Ὁρθόδοξος προσέγγισις», ὁ.π., 15-16.

⁹ Για ὅσα ἀκολουθοῦν βλ. Δεληκωσταντῆς, Κωνσταντῖνος, «Αλληλεγγύη με τον Συνάνθρωπο», σε: π. Ιωάννης Χρυσαιγῆς καὶ Κωνσταντῖνος Δεληκωσταντῆς (ἐπιμ.), *Ὁ Πατριάρχης τῆς Ἀλληλεγγύης*, 3η ἐκδ. (Πόλη: Ἐκδόσεις Ἰστός, Φεβρουάριος 2016), 56–94.

¹⁰ Βλ. Τρίτη Προσυνοδική Πανορθόδοξο Διάσκεψη, «Κείμενα καὶ Ἀποφάσεις» (Σαμπεζύ-Γενεύη: Ορθόδοξο Κέντρο Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1986), διαθέσιμο στο: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/third-panorthodox-preconciliar-conference> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

«Το ότι θεμελίωσε και προώθησε έναν "πολιτισμό της βοήθειας" ανήκει στις μόνιμες συμβολές του Χριστιανισμού στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού».¹¹

Μια σημαντική διάσταση της κοινωνικής μαρτυρίας της Εκκλησίας ήταν η αντίσταση στην εκμετάλλευση και την ανισότητα. Δεν είναι διόλου τυχαίο το γεγονός ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας διατύπωσαν σημαντικές αλήθειες για το πρόβλημα της κοινωνικής αδικίας και τις καταστροφικές συνέπειές της, για την κατάχρηση του πλούτου και της ισχύος, για τις λειτουργίες και τη χρήση της ιδιοκτησίας και για την κοινωνία αλληλεγγύης.

Η Εκκλησία έχει προσφέρει πάρα πολλά για τη δικαιοσύνη μέσα στην κοινωνία. Αυτό που σήμερα είναι το αίτημα των καιρών, συμπληρωματικά προς τη φιλανθρωπία, είναι η στράτευση για τη διεγνεακή κοινωνική δικαιοσύνη. Η Εκκλησία οφείλει να αντισταθεί με συνέπεια κατά εκείνων των τάσεων, των εξελίξεων και των θεσμών, που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και να αγωνισθεί για τη θεμελίωση ενός πολιτισμού της αλληλεγγύης μεταξύ όχι μόνο των σημερινών ανθρώπων αλλά και των μελλοντικών γενεών. Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός και οι θρησκευτικές διώξεις υπονομεύουν την προοπτική της αλληλεγγύης για τους ανθρώπους που ακόμη δεν έχουν γεννηθεί αλλά έχουν δικαίωμα να ζήσουν σε έναν ειρηνικό, οικονομικά, οικολογικά και πολιτισμικά βιώσιμο κόσμο.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης γνωρίζει πολύ καλά ότι είναι συνεχιστής και φορέας της δισχισμένου παράδοσης χριστιανικής αλληλεγγύης που εγκαινιάζουν με το κήρυγμα και τη δράση τους οι απόστολοι και συνεχίζουν οι μεγάλοι άγιοι και διαμορφωτές του πνεύματος και της ιστορικής δράσης του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Τα κύρια προβλήματα που σηματοδοτεί η κάθε οικονομική κρίση δεν είναι άγνωστα εις ημάς. Καθ' όλη την ιστορική πορεία της η Εκκλησία ευρίσκετο εις το πλευρόν των "κοπιώντων και πεφορτισμένων" (Ματθ. 11, 28), των αδυνάτων και των ενδεών, των πρώτων και αθώων θυμάτων των κρίσεων. Οι πιστοί ήσαν διάκονοι των πτωχών, των ορφανών, των ασθενών, των πασχόντων.

Η Πόλις ημών σεμνύνεται διά την παροιμιώδη κοινωνική προσφορά του Αρχιεπισκόπου της Ιωάννου του Χρυσόστομου, τον οποίον ο μακαριστός π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ απεκάλεσε "προφήτην της φιλανθρωπίας". Ο ιερός Χρυσόστομος θεώρει την φιλανθρωπίαν κεντρική διάσταση της χριστιανικής υπάρξεως. Εις το όνομα της φιλανθρωπίας και της δικαιοσύνης συνεκρούσθη με το Παλάτιον, με τας αρχάς και τας εξουσίας, και υπέστη τας συνεπείας. Αι περιγραφαί και αι αναλύσεις του, πλήρεις ευαισθησίας, υπογραμμίζουν την κοινωνική διάσταση της αμαρτίας, στηλιτεύουν την αδικία, την ψυχρότητα των ανθρωπίνων σχέσεων και την απουσία αλληλεγγύης. Πάντοτε συγκεκριμένος, συνεχώς καλεί εις έργα αγάπης προς τους πάσχοντας. Κατά τον ιερόν Χρυσόστομον, η ανυπόκριτος έμπρακτος αγάπη προς τους ενδεείς είναι απόδειξις γνησιότητος της πίστεως».¹²

¹¹ Huber, Wolfgang, *Kirche in der Zeitenwende: Gesellschaftlicher Wandel und Erneuerung der Kirche* (Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung, 1998), 320.

¹² Βαρθολομαίος, Οικουμενικός Πατριάρχης. «Ομιλία στο διεθνές συνέδριο με θέμα: "Ο Πολιτισμός της Αλληλεγγύης: Κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές προεκτάσεις"» (Κωνσταντινούπολη, 19 Νοεμβρίου 2009), διαθέσιμο στο: <https://ec-patr.org/category/eggrafa-docs/eggrafa-omilies-k/> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

Ενώπιον των μεγάλων προκλήσεων των καιρών, το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως αρθρώνει ευθαρσώς τον λόγο της σταυροαναστάσιμης εν Χριστώ ελευθερίας ως κοινωνίας και αλληλεγγύης. Αυτόν τον πολιτισμό της αλληλεγγύης, ο οποίος είναι το φύραμα, που μετατρέπει την κοινωνία του «έχειν» σε κοινότητα του «είναι», διακηρύττει ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, έχοντας βαθιά την πεποίθηση μέσα από την κατασταλαγμένη αγιοπνευματική εμπειρία της Εκκλησίας ότι πίσω από τα κοινωνικά, οικονομικά και οικολογικά προβλήματα, πίσω από τις ποικιλόμορφες θρησκευτικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις, βρίσκεται πάντοτε μια ηθική και πνευματική κρίση. Γι' αυτό και όλες οι προσπάθειες κατανόησης και αντιμετώπισης των κρίσεων δεν είναι δυνατόν να ευδοκιμήσουν, εάν δεν αναφέρονται στον ρόλο και στη συμβολή των θρησκειών.

Χαιρετίζοντας το άνοιγμα των εργασιών του 5^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Θρησκευτικής Διπλωματίας με τίτλο: «Οι Χριστιανοί της Συρίας: Εξελίξεις και Προοπτικές», εκ μέρους της Αυτού Παναγιόττος, του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, εμφανίζονται εξαιρετικά επίκαιρα και διεισδυτικά τα λόγια ομοθυμαδόν των Ορθοδόξων Ιεραρχών που μετείχαν στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Αναφέρει χαρακτηριστικά η Εγκύκλιος:

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία παρακολουθεί με πόνο και προσευχήν και καταγράφει την μεγάλην σύγχρονον ανθρωπιστικήν κρίσιν, την επέκτασιν της βίας και των ενόπλων συρράξεων, τον διωγμόν, την εκδίωξιν και τας δολοφονίας μελών θρησκευτικών μειονοτήτων, την βιαίαν απομάκρυνσιν οικογενειών από τας εστίας των, την τραγωδίαν της εμπορίας ανθρώπων, την παραβίασιν των βασικών δικαιωμάτων ατόμων και λαών και τον εξαναγκασμόν εις αλλαγήν πίστεως. Καταδικάζει απεριφράστως τας απαγωγάς, τα βασανιστήρια, τας ειδεχθείς εκτελέσεις. Καταγγέλλει την καταστροφήν ναών, θρησκευτικών συμβόλων και μνημείων πολιτισμού.»

Και συνεχίζει emphatically η Εγκύκλιος με το βλέμμα στραμμένο στους αδελφούς Χριστιανούς της Συρίας:

*«Η Ορθόδοξος Εκκλησία ανησυχεί ιδιαιτέρως διά την κατάστασιν των χριστιανών και των άλλων διωκομένων εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων της Μέσης Ανατολής. Ειδικώτερον, απευθύνει έκκλησιν προς τας κυβερνήσεις εν τη περιοχή, να προστατεύσουν τους χριστιανικούς πληθυσμούς, τους Ορθοδόξους, τους Αρχαίους Ανατολικούς και τους λοιπούς χριστιανούς, οι οποίοι επεβίωσαν εις το λίκνον του Χριστιανισμού. Οι γηγενείς χριστιανικοί και οι άλλοι πληθυσμοί έχουν απαράγραπτον δικαίωμα να παραμείνουν εις τας χώρας αυτών ως πολίται με ίσα δικαιώματα.»*¹³

Το μήνυμα του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου στο Συνέδριο αυτό, αλλά και προς όλη την ανθρωπότητα, είναι μήνυμα καταλλαγής που πηγάζει από την εμπειρία της εν Χριστώ ζωής και απευθύνεται σε όλους τους νουνεχείς ανθρώπους καλής θελήσεως θυμίζοντάς τους τον ειρηνοποιητικό—και μόνο—ρόλο των θρησκειών. Το μήνυμα της ειρήνης, τόσο της εσωτερικής όσο και της γεωπολιτικής, εκφράζει το διαχρονικό βίωμα της Ορθοδόξου

¹³ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016, Εγκύκλιος §18, βλ. κείμενο σε: Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, «Αρχική σελίδα», Holy and Great Council (2016), διαθέσιμο στο: https://www.holycouncil.org/home_el (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).

Εκκλησίας και συγκεφαλαιώνεται σε μια τόσο όμορφη μεταφορά στο Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας:

«Το λάδι του θρησκευτικού βιώματος πρέπει να χρησιμοποιείται για να επουλώνει πληγές και όχι για να αναζωπυρώνει τη φωτιά των πολεμικών συρράξεων.»¹⁴

Χριστός ανέστη!

¹⁴ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016, Μήνυμα §4, βλ. κείμενο σε: Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, «Αρχική σελίδα», Holy and Great Council (2016), διαθέσιμο στο: https://www.holycouncil.org/home_el (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025). Απηχούν εν προκειμένω τα λόγια του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου: «Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το λάδι της θρησκείας για να δυναμώνει τη φωτιά των συγκρούσεων. Η θρησκεία είναι θείο δώρο, δοσμένο για να γαληνεύει τις καρδιές, να θεραπεύει τις πληγές και να φέρνει πλησιέστερα άτομα και λαούς», βλ. Τσιρέβελος, Νικόλαος. «Αναστάσιος: Οι φράσεις του που έμειναν στην ιστορία», *Το Βήμα* (4 Μαΐου 2025), τελευταία τροποποίηση: 25 Ιανουαρίου 2025, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2025/01/25/opinions/anastasios-oi-fraseis-tou-pou-emeinan-stin-istoria/> (πρόσβαση: 4 Μαΐου 2025).